

קביעת הגיל לנבחרים במוסדות ממשל מדיניים

א. ראיתי לברר מהו הגיל המקנה לאדם בישראל זכות להבחר למוסדות השלטון והניהול המדיניים והעירוניים.

דין מפורש לא מצינו בזה. בסקירה ראשונה נראה לדמות את הנידון שלנו למינוי דיין ושופט; שהרי כשם שעל הדיין לקבוע ולהכריע בפסק ההלכה, כמו כן על הנבחר למוסדות הנ"ל לדון ולשקול בדעתו בכדי לנקוט עמדה בענינים שונים הנוגעים לצבור וליחיד, עפ"י סדר הדיון וההחלטה המקובל במוסדות אלה. ולפ"ז שאלה זו שנויה במחלוקת הפוסקים (טור וש"ע חו"מ סי' ז', סעי' ג') לדעת "יש אומרים" הראשון אינו ראוי לדון אלא מבן י"ח ומעלה וזהביא שתי שערות. ולפי "יש אומרים" השני, כל שהוא למעלה מי"ג שנה כשר לדון, אפילו לא הביא ב' שערות. מקור הדעה הראשונה הוא מה שאמר טמאל (שבת נ"ז) כל דין שדן יאשי' מבן ח' ועד י"ח השיב לבעליו. הדעה השניה נוסתמכת על דברי אבהו בשם ר"י בירושלמי (הל' סנהדרין פ"ד, ה"ה) שאמר להכשיר בדיני ממונות גם פחות מבן כ' שלא הביא ב' שערות. ומתוך שלא נתן זיעור למטה, משמע שאפי' קטן דהיינו שלא הביא ב' שערות כשר לדון, ומה שהצריכו שיהא בן י"ג, היינו מחמת כבוד, עיי"ש בב"ה. אולם לדעה שניה אעפ"י יטמכשירה גם כשלא הביא ב' שערות, מ"מ הרי זה דווקא כשמצוין בידיעותיו בתורה, וכלשון הטור שם, "להיות מפולפל ובקי בחדרי תורה", ואעפ"י שבירוש' אין להתחשב בדעה השניה כלל.

ב. שוב ראיתי שכבר דן בשאלה זו ובדרן הנ"ל בס' "משפטי עוזיאל" למרן הרב הראשי וראשל"צ שליט"א (ח"ג, סי' ד'). הוא רוצה להסיק שמכיון שחוק הבחירות אינו יכול להבחין בין שידוע לפלפל וכ', ממילא שבנידון דידן אין להתחשב בדעה השניה כלל.

אך לפענ"ד עדיין יש לדון. כי המעיין בדברי הטור יראה שלא הטיל תנאי זה של מפולפל ובקי אלא במי שלא הביא ב' שערות, שכן כתב שם: "אבל בירוש' מוכח דמן י"ג שנה ראוי לדון ואפילו לא הביא ב' שערות אם הוא מפולפל ובקי וכ'". משמע שהתנאי "אם" עולה על סוף דבריו כשלא הביא עדיין ב' שערות ואז צריך הוכחה אחרת לבגרותו, דהיינו הגדלות בתורה. אבל במקרה שהביא ב' שערות אין צריך לתנאי זה כלל, שהרי הוא כגדול לכל דבריו. ומעתה לפי דעה זו, הרי יתכן לחוקק חוק שכל בן י"ג ומעלה (שסתמו הביא ב' שערות) כשר להבחר.

וביותר תמוהים דברי ה"משפטי עוזיאל" שכ' שגם לדעה ראשונה שצריך להיות הדיין בן י"ח שנה, הוא בתנאי שהוא חכם ומלומד, עיי"ש. ואני תמת זשא"כ למה לא נתפרש הגיל למעלה, שאז הוא כשר גם בלי תנאי זה. ומגוף

דינו של שמואל פירכא, כי למה השיב יאשי' מה שדן עד בן י"ח, הרי לפנינו שנמצא הספר ודאי שלא הצטיין יאשי' בתורה. אלא ודאי לדעה זו משהגיע לעינים הרי הוא כשר ללא כל תנאי נוסף. ומה שהזכירו הפוסקים בלשונם: "שיהא מלומד" אין זה אלא התנאי הכללי הנצרך בכל דיין ודיין, שאל"כ אינו ראוי להיות דיין בכלל, שהרי צריך לדעת להכריע בדיני התורה, וז"ב. יוצא שלמעלה מבן י"ח יש מקום להכשיר לכל הדעות, ולדעה אחת ה"ז כשר מבן י"ג ואילך כל שהביא ב' שערות.

ג. אכן דעה זו המכשירה מבן י"ג תמהו עליה המפרשים, איך יתכן להכריע כירוש' שלא כפשוטו הגמרא בבלי הנ"ל, שנראה ממנה לפסול לדיין עד בן י"ח (פרישה וט"ז). עוד הקשה הט"ז איוו ראי' היא זו ממאמרו של שמואל הנ"ל, הרי מבואר שם שלדעתו לא חטא יאשי' כלל, ונמצא שלא החזיר אלא ממתן הסידות בעלמא ואיך אפשר ללמוד מזה לענין שורת הדין. כמו כן תמהו שם בשיטת הר"י ברצלוני שמסופק בדבר ההכרעה אם כבבלי ואם כירושלמי, ומה מקום לספק זה, הרי תמיד מכריעים כבבלי.

והנלענ"ד שזה תלוי בביאור דברי שמואל הנ"ל. הדעה הלומדת מכאן את גיל הדיין מפרשת את דין החזרה שהחזיר כל אותם הדינים שדן עד הגיעו לגיל י"ח. אכן, ודאי נראה שכל עיקר לא נקבע גיל זה אלא בדין שדן דין בע"כ של בעלי הדין; אבל אם קבלוהו שניהם על עצמם ודאי רשאים, וכמו שכתבו התוס' לענין אשה (ב"ק ט"ו, ד"ה אשר ונדה מ"ט, ד"ה כל). וע"כ יאשי' שנתמנה למלך ע"י העם, וכל מינויו של מלך הרי הוא בעיקר "לעשות משפט" כמבואר בדברי הרמב"ם (הל' מלכים פ"ד), א"כ ה"ז בגדר של קבלוהו על עצמם, ובאופן זה הרי ודאי רשאי לדונם, וכנ"ל. וע"כ אמרו בגמרא שלא החזיר אלא מגדר מדת הסידות. ומ"מ יפה למדו מכאן לענין גיל הדיין שדן בעל כרחם של הבעלי דין, שאל"כ אין מקום כלל גם למדת חסידות, ומה הבדל בין מה שדן לפני הגיעו לגיל י"ח למה שדן אח"כ.

(ואעפ"י שראיתי ב"משפטי עוזיאל" הנ"ל שרוצה להשוות נידון שלנו לש"ץ קבוע שכל עוד שאינו מתאים לפי הגיל אין בכח הצבור למחול על כבודו לדעת זרבה מגדולי הפוסקים. אבל זה תמוה לענ"ד שהרי בפרוש כ' הב"ח שם בטעם הדבר "משום שאין זה כבוד הצבור שישלחו לפניו יתעלה וכו' להמליץ על הצבור, דאף לפני מלך בשר ודם אין עושים כן". א"כ יוצא שאין זה בעיקר אלא מהמת כבוד שמים. ובני"ד אין זה שייך, וע"כ יותר מסתבר, שכדרך שכל יחיד רשאי למחול על כבודו, כמו כן כל הצבור רשאי.)

ד. והדעה השניה המסתמכת על הירושלמי מפרשת מימרת שמואל הנ"ל כפירש"י שם שפי' מה שהחזיר היינו, כשנמצא ספר התורה ע"י חלקיה או עיין ודקדק שמא טעה בדין. נמצא שאין זה תלוי כלל בענין שנותיו של יאשיה, אלא מעשה שהיה כך היה שכשהגיע לגיל י"ח נמצא הספר תורה ואז עמד על

---

(1) עיין הגהות הגר"א (ליקוט) שכבר רמו לזה באמרו שדעת ה"א היא עפ"י פירש"י.

האמת ודקדק בכל מה שדן קודם וטעה, א"כ אינו ענין כלל לגיל הדיין¹.
וע"ע במהרש"א שפי' שמה שאמרו „בן י"ח" הכונה שמונה עשרה שנה למלכותו.
ולפ"ז ודאי שאינו ענין כלל לגיל הדיין.
ונמצא לפ"ז שאין הבבלי מחולק כלל עם הירושלמי בזה וע"כ שפיר יש
לנקוט כירושלמי.

והדעה הראשונה שנדה מפי רש"י, הוא אולי משום שמלשון הגמ' נראה
שהחזיר כל הדינים, ואילו לרש"י ה"ז רק בנוגע לאותם הדינים שדן וטעה
בהם. עוד קשה לפי רש"י שא"כ היה לו להחזיר מעצם הדין ולא ממדת חסידות.
אך יתכן לפרש הכונה, שמצד הדין היה יכול להחזיר הדין, וכדין טועה בדבר
משנה, וממדת חסידות שלם מביתו.

ומ"מ קשה עדיין לרש"י למה אמר שמואל שלא חטא, הרי הוציא ממוך
שלא כדין, א"כ חטא וחטא, אם לא שנאמר שהיו דיני התורה שגורים בעם גם מבלי
לימוד התורה, אך זה דוחק רב, כמוכן. וצ"ע בזה. ועפ"י הנ"ל נראה שזהו גם
מקור ספיקו של הר"י הברצלוני להכריע כבבלי או כירושלמי, שנסתפק בנוגע
לפירוש הבבלי. אם הוא לענין הגיל וחולק על הירוש' ואז הלכה כבבלי,
או שהוא כרש"י ולפ"ז אין כאן מחלוקת כלל, ואז יש לפסוק כירוש'.

היוצא מזה שדעת הי"א המכשירה לדיין מגיל י"ג ואילך, אינה דעת
יחיד כדברי ה"משפטי עוזיאל", שהרי הוא גם דעת רש"י, וכנ"ל, וגם רבנו ירוחם
פוסק כדעה זו וגם הר"י הברצלוני גסתפק בזה. ועל כל פנים, מבן י"ח ואילך
שהביא ב' שערות וכשר לדין לדעת הכל ודאי שראוי להבחר כחבר בעירייה
ובכנסת, שהרי ממנו אין נדרש כלל אותן ידיעות התורה ואומץ הלב להציל עשוק
מיד עושקו, מכיון שאין בעלי הדין עומדים לפניו, ואין נצרך ממנו אלא שיהא
לו שיקול הדעת ואומץ להביע דעה באופן חפשי, ולזה ודאי מספיק הגיל של י"ח:
ה. בס' „משפטי עוזיאל" הנ"ל רוצה עוד לדמותו ענין הגיל למה שמצינו
אצל ש"ץ קבוע שאין למנותו פחות מבין עשרים שנה, וכן מצינו לענין נשיאת
כפים ביחיד (או"ח סי' נ"ג, ס"ז וסי' קכ"ה, סל"ד). הרי מזה שאין כבוד הצבור
בפחות מבן כ' וה"ה לני"ד שהוא מופיע כבא כח צבור. כמו כן סובר שאין
מועילה בזה מחילת הצבור, כפי שכבר הובאו דבריו לעיל.

אך לענ"ד זה תמוה, שהרי עיקר הדין של ש"ץ הוא שיהא בעל הדרת
פנים ובעל זקן, אלא שהב"י חידש מסברא, שכל שהגיע לגיל כ' שנה, שראוי
שיתמלא זקנו מספיק, ואם נבוא להשוות דין שלנו לש"ץ, האם יעלה על הדעת
לדרוש מאת נציגי הצבור שיהיו בעלי זקן דוקא. אלא ברור שאין להשוות נידון
שלנו לש"ץ שהוא ענין אחר לגמרי, ומצד כבוד שמים, וכנ"ל. ומטעם זה כבר
חילקנו לעיל, שהסכמת צבור ודאי מועילה ג"כ. עוד דן שם ללמד ממה שאמרו
שארין הבן רשאי למכור בנכסי אביו עד בן כ' (חר"מ סי' רל"ח). ונראה שגם משם
אין ראיה. כי שני טעמים נאמרו שם: א) משום שדעתו נוטה להתפתות אחרי
כסף, ב) משום שאין דעתו מיושבת כל צרכה. אולם המעיין בסמ"ע יראה שנוקט
טעם ראשון עיקר, שכ"כ שם שנכסים שהוא עצמו קנאם רשאי למכור, שהרי
ראינו שאין דעתו נמשכת אחרי כסף, כיון שבעצמו קנה הנכסים, א"כ לפי"ז אינו
שייך לנידון שלנו.

ו. אולם אחרי העיון נראה לקיים פסקו של ה"משפט עוזיאל" להצריך גיל עשרים בכדי להבחר, אולם מטעם אחר לגמרי, וכמו שיבואר:

בירוש' הנ"ל מבדיל בין דיני ממונות לדיני נפשות, שבדי"נ אינו כשר עד שיהא בן כ' והביא ב' שערות, ובטעם הדבר כ' הפנ"מ שהוא, משום שעד בן כ' עדיין אין לו צער גידול בנים ואינו יודע להצטער בצערו של חברו. אולם זה דוחק רב, שא"כ אין זה דבר פסוק לתלותו בגיל כ'.

והנראה בזה, כי מה שקבעו לדיין בדי"מ גיל י"ח כ' הפרישה שהוא כמו שמצינו „בן י"ח לחופה“, והיינו משום שאז הוא „גבר בגוברין“, כלומר שזהו הזמן שמגיע האדם להתבגרות מלאה.

והנה עפ"י השואה זו נראה לדון במה שמצינו בקידושין (כ"ט) כיון שהגיע אדם לכ' שנים ולא נשא אשה הקב"ה אומר וכו'. הרי לנו מזה שעונת התבגרות זו נמשכת שנתים, מגיל י"ח עד בן כ'. מטעם זה כנראה אמרו גם לענין עונשים בידי שמים עד בן כ', שאז נגמרת תקופת ההתבגרות במלואה.

(ב"כ קנ"ה) לדעת רב הונא הוא מבן כ', ולדעת רבא מבן י"ח — רבא הולך לפי זמן זה חלת ההתבגרות המלאה, ורב הונא הולך אחר סופה.)

וזה נראה בטעם ההבדל שבין דיין לדי"מ לדי"נ. כי לדיין דיני נפשות צדרש הגמר הסופי של תקופת ההתבגרות, דהיינו בן כ'.

ולפ"ז נראה שיש הבדל בין סוגי המוסדות שעומדים להבחר: מוסדות מדיניים כגון הכנסת וכיר"ב, שהדיון בהם נוגע לפעמים גם בדי"נ, בזה תדרש בגרות מלאה וסופית, ואין לבחור לשם אלא בני כ'. אולם בחירה למוסדות עירוניים וכיר"ב שאין זה נוגע אלא לדיני ממונות, בהם יש לקבוע את הגיל של י"ח שנים.

(על הגיל של זכות בחירה אקטיבית ידובר אי"ה במאמר לחוד).